Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
LAILA MEDINA
της 30ής Μαρτίου 2023[1]

Υπόθεση C-758/21 P

Ryanair DAC,
Airport Marketing Services Ltd
κατά

Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Αίτηση αναιρέσεως – Κρατικές ενισχύσεις – Ενίσχυση που χορηγήθηκε από την Αυστρία υπέρ του αερολιμένα του Klagenfurt, της Ryanair και άλλων αεροπορικών εταιριών που χρησιμοποιούν τον αερολιμένα – Άρθρο 85, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου – Άρθρο 17 του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 – Δεδομένα τα οποία επηρεάζουν τον υπολογισμό της ενίσχυσης που πρέπει να ανακτηθεί»

1. Με την αίτησή τους αναιρέσεως, η Ryanair DAC και η Airport Marketing Services Ltd (στο εξής: AMS, και από κοινού: αναιρεσείουσες) ζητούν να αναιρεθεί η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2021, Ryanair κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-448/18, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2021:626) (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση). Με την εν λόγω απόφαση απορρίφθηκε η προσφυγή των αναιρεσειουσών με αίτημα τη μερική ακύρωση της απόφασης (ΕΕ) 2018/628 της Επιτροπής[2], καθόσον αυτή τις αφορούσε.

I. Το ιστορικό της διαφοράς

2. Το ιστορικό της διαφοράς εκτίθεται στις σκέψεις 1 έως 39 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης. Για τις ανάγκες της παρούσας διαδικασίας, το ιστορικό αυτό μπορεί να συνοψισθεί ως ακολούθως.

3. Η Ryanair είναι αεροπορική εταιρία και η AMS είναι θυγατρική της που παρέχει υπηρεσίες στρατηγικής μάρκετινγκ, με το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητάς της να συνίσταται στην πώληση διαφημιστικού χώρου στον ιστότοπο της Ryanair. Ο αερολιμένας του Klagenfurt (Αυστρία· στο εξής: αερολιμένας) βρίσκεται στα περίχωρα της ομώνυμης πόλης, η οποία είναι πρωτεύουσα του ομόσπονδου κράτους της Καρινθίας. Ιδιοκτήτρια και φορέας εκμετάλλευσης του αερολιμένα είναι η Kärntner Flughafen Betriebsgesellschaft mbH (στο εξής: KFBG). Οι πραγματικοί κάτοχοι των μετοχών της KFBG ανέκαθεν ήταν δημόσιες αρχές ή οντότητες. Στην KFBG ανήκει σε ποσοστό 100 % μια θυγατρική εταιρία, η Destinations Management GmbH (στο

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

[2] Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2016, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.24221 (2011/C) (πρώην 2011/NN) που εφάρμοσε η Αυστρία για τον αερολιμένα του Klagenfurt, τη Ryanair και άλλες αεροπορικές εταιρίες που χρησιμοποιούν τον αερολιμένα (ΕΕ 2018, L 107, σ. 1· στο εξής: προσβληθείσα απόφαση).

εξής: DMG), η οποία παρέχει διάφορες υπηρεσίες στον αερολιμένα. Ειδικότερα, η DMG ενήργησε ως σύμβουλος για την προσέλκυση αεροπορικών εταιριών στον αερολιμένα και συνήψε διάφορες συμβάσεις βάσει των οποίων οι αεροπορικές εταιρίες έλαβαν σημαντικά χρηματικά ποσά ως αντίτιμο για υπηρεσίες μάρκετινγκ.

4. Στις 22 Ιανουαρίου 2002, συνήφθησαν τέσσερις συμβάσεις. Πρώτον, η KFBG και η Ryanair συνήψαν σύμβαση παροχής υπηρεσιών αερολιμένα (airport services agreement, στο εξής: ASA του 2002). Η σύμβαση αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 27 Ιουνίου 2002 με πενταετή διάρκεια και προέβλεπε αυτόματη ανανέωσή της για πέντε επιπλέον έτη, εφόσον η Ryanair τηρούσε στο ακέραιο το σύνολο των απορρεουσών από τη σύμβαση υποχρεώσεών της. Δυνάμει της σύμβασης αυτής, η Ryanair δεσμεύθηκε να εκτελεί δρομολόγιο τουλάχιστον σε καθημερινή βάση μεταξύ του αερολιμένα και του αερολιμένα Stansted του Λονδίνου από τις 27 Ιουνίου 2002 έως τις 26 Ιουνίου 2007, έναντι προκαθορισμένης αμοιβής ανά πτήση. Επιπλέον, η Ryanair όφειλε να εισπράττει ένα προκαθορισμένο ποσό ανά αναχωρούντα επιβάτη ως τέλος εξυπηρέτησης επιβατών για τον αερολιμένα, καθώς και ένα προκαθορισμένο ποσό ανά αναχωρούντα επιβάτη ως τέλος ασφαλείας και να καταβάλλει τα τέλη αυτά στον αερολιμένα. Στην ASA του 2002 εξετίθεντο αναλυτικά οι διάφορες υπηρεσίες που έπρεπε να παρέχει ο αερολιμένας στη Ryanair και προβλέπονταν ορισμένες άλλες πληρωμές προς τον αερολιμένα.

5. Δεύτερον, η DMG και η Leading Verge.com Limited (στο εξής: LV), η οποία μετονομάστηκε σε FR Financing (Malta) Ltd (στο εξής: FR Financing), θυγατρική της Ryanair, η οποία έκτοτε έχει εκκαθαριστεί, συνήψαν σύμβαση παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ (marketing services agreement, στο εξής: MSA του 2002 μεταξύ της DMG και της LV). Η σύμβαση αυτή τέθηκε σε ισχύ αυθημερόν και επρόκειτο να λήξει στις 26 Ιουνίου 2007, ενώ θα ανανεωνόταν αυτομάτως για πέντε επιπλέον έτη, εφόσον η LV τηρούσε στο ακέραιο το σύνολο των απορρεουσών από τη σύμβαση υποχρεώσεών της. Δυνάμει της σύμβασης αυτής, η DMG ανέθεσε στην LV να εκπονήσει προωθητικό σχέδιο, να μεριμνήσει για την παροχή συνδέσμων προς την αρχική ιστοσελίδα της DMG και να αναλάβει άλλες δραστηριότητες προώθησης έναντι προκαθορισμένης ετήσιας αμοιβής.

6. Τρίτον, η DMG και η AMS συνήψαν ακόμα μία σύμβαση παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ (στο εξής: MSA του 2002 μεταξύ της DMG και της AMS). Η σύμβαση αυτή, που τέθηκε σε ισχύ αυθημερόν με διάρκεια πέντε ετών, προέβλεπε δυνατότητα παράτασης της ισχύος της για πέντε επιπλέον έτη. Δυνάμει της σύμβασης αυτής, η DMG ανέθεσε στην AMS να δημιουργήσει και να ενεργοποιήσει, το αργότερο έως την 1η Μαΐου 2002 και έναντι ετήσιας αμοιβής, δύο συνδέσμους στον ιστότοπο www.ryanair.com προς ιστοτόπους που επέλεξε η DMG για να αναδείξει τα αξιοθέατα του ομόσπονδου κράτους της Καρινθίας. Η εν λόγω σύμβαση προέβλεπε επίσης ότι η AMS θα μπορούσε, ενδεχομένως, να παράσχει πρόσθετες υπηρεσίες.

7. Τέταρτον, συνήφθη μεταξύ της DMG και της LV και τέθηκε σε ισχύ την ίδια ημέρα παράρτημα της MSA του 2002 (στο εξής: παράρτημα του 2002). Συμφωνήθηκε ότι, αναφορικά με την MSA του 2002 μεταξύ της DMG και της LV, η DMG όφειλε να καταβάλει στην LV επιπλέον αμοιβή για πρόσθετες και εντατικοποιημένες υπηρεσίες μάρκετινγκ κατά τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης μεταξύ της DMG και της LV.

8. Η ASA του 2002, η MSA του 2002 μεταξύ της DMG και της LV, όπως τροποποιήθηκε, καθώς και η MSA του 2002 μεταξύ της DMG και της AMS (από κοινού: συμβάσεις του 2002) έληξαν στις 29 Οκτωβρίου 2005, όταν η Ryanair διέκοψε τις υπηρεσίες επιβατικών αερομεταφορών μεταξύ του αερολιμένα και του αερολιμένα Stansted του Λονδίνου.

9. Στις 23 Αυγούστου 2006, η KFBG και η Ryanair συνήψαν νέα σύμβαση παροχής υπηρεσιών αερολιμένα (στο εξής: ASA του 2006). Η σύμβαση αυτή αφορούσε την εκτέλεση τριών δρομολογίων την εβδομάδα προς τον αερολιμένα Stansted του Λονδίνου, τα οποία επρόκειτο να πραγματοποιηθούν από τις 19 Δεκεμβρίου 2006 έως τις 21 Απριλίου 2007. Η Ryanair υποχρεούτο να καταβάλλει τα επίσημα τέλη του αερολιμένα του Klagenfurt. Χάρη σε σύστημα παροχής κινήτρων, η Ryanair επωφελείτο από κίνητρο ύψους 7,62 ευρώ ανά αναχωρούντα επιβάτη στο νέο προγραμματισμένο δρομολόγιο.

10. Στις 21 Δεκεμβρίου 2006, η DMG και η AMS συνήψαν νέα σύμβαση παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ (στο εξής: MSA του 2006), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 28 Φεβρουαρίου 2007. Η MSA του 2006 συνδεόταν με τη δέσμευση της Ryanair να εκτελεί τις πτήσεις που προβλέπει η προαναφερθείσα συμφωνία. Η AMS υποχρεούτο να παρέχει ένα πακέτο υπηρεσιών μάρκετινγκ ετησίως με στόχο, ιδίως, την προώθηση του προορισμού Klagenfurt/Καρινθία.

11. Η ASA του 2006 και η MSA του 2006 (από κοινού: συμβάσεις του 2006) είχαν διάρκεια ισχύος έως τις 21 Απριλίου 2007.

12. Στις 11 Οκτωβρίου 2007, μετά από καταγγελία που υπέβαλε ανταγωνιστής της Ryanair στον τομέα των ευρωπαϊκών επιβατικών αερομεταφορών, σύμφωνα με την οποία η Ryanair είχε λάβει παράνομη κρατική ενίσχυση, μεταξύ άλλων, από το ομόσπονδο κράτος της Καρινθίας, την πόλη του Klagenfurt, την Kärnten Werbung Marketing & Innovations management GmbH και τον αερολιμένα του Klagenfurt, μέσω της KFBG, η Επιτροπή διαβίβασε την καταγγελία στη Δημοκρατία της Αυστρίας και ζήτησε περαιτέρω πληροφορίες. Με επιστολές της 15ης Νοεμβρίου 2010 και της 24ης Μαρτίου 2011, η Επιτροπή ζήτησε πρόσθετες πληροφορίες από την Αυστρία. Στις 8 Απριλίου 2011, η Επιτροπή ζήτησε περαιτέρω πληροφορίες από τη Ryanair, οι οποίες διαβιβάστηκαν στη συνέχεια στην Αυστρία, η οποία ακολούθως υπέβαλε τις παρατηρήσεις της.

13. Στις 22 Φεβρουαρίου 2012, η Επιτροπή ενημέρωσε την Αυστρία για την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία έρευνας του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, ιδίως όσον αφορά τις συμφωνίες του 2002 και του 2006 με τη Ryanair [3].

14. Με επιστολές της 29ης Μαΐου και της 20ής Ιουλίου 2012, ο νομικός σύμβουλος της Ryanair ζήτησε, μεταξύ άλλων, πρόσβαση στον διοικητικό φάκελο, αίτημα το οποίο η Επιτροπή απέρριψε.

15. Με επιστολή της 24ης Φεβρουαρίου 2014, στην οποία η Αυστρία απάντησε στις 11 Ιουνίου 2014, η Επιτροπή ζήτησε από την Αυστρία συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με σύμβαση μάρκετινγκ που είχε συναφθεί μεταξύ του αερολιμένα και της Ryanair στις 22 Ιανουαρίου 2002.

16. Στις 23 Ιουλίου 2014, η Επιτροπή αποφάσισε να παρατείνει τη διαδικασία έρευνας.

17. Με την προσβληθείσα απόφαση, η Επιτροπή έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι, με τις συμβάσεις του 2002 και του 2006, η Δημοκρατία της Αυστρίας χορήγησε στην Ryanair παράνομη ενίσχυση ασυμβίβαστη με την εσωτερική αγορά. Προσδιόρισε τα προς ανάκτηση ποσά ενίσχυσης βάσει του αρνητικού μέρους της προβλεπόμενης ετήσιας αυξητικής ροής κατά τον χρόνο σύναψης των επίμαχων συμβάσεων, για κάθε έτος εφαρμογής των συμβάσεων αυτών. Έκρινε ότι οι

[3] Δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* στις 3 Αυγούστου 2012 (ΕΕ 2012, C 233, σ. 28).

αναιρεσείουσες ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρον για την πλήρη επιστροφή των ενισχύσεων που έλαβαν μέσω των επίμαχων συμβάσεων, με ενδεικτικό κεφάλαιο 1 827 267 ευρώ και 141 326 ευρώ αντίστοιχα, και διέταξε την ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων.

II. Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

18. Πρωτοδίκως, η Ryanair, η AMS και η FR Financing προέβαλαν έξι λόγους προς στήριξη της προσφυγής τους και, στις 24 Αυγούστου 2018, υπέβαλαν αίτηση λήψης μέτρων έρευνας, με την οποία ζήτησαν από την Επιτροπή να προσκομίσει ορισμένα έγγραφα. Στις 25 Σεπτεμβρίου 2020, οι ως άνω διάδικοι κατέθεσαν δύο έγγραφα ως συμπληρωματικά αποδεικτικά στοιχεία (ήτοι μετά την περάτωση της έγγραφης διαδικασίας). Τα δύο αυτά έγγραφα ήταν ο πίνακας εκτιμήσεων του αερολιμένα ως προς τα μη αεροναυτικά έσοδα ανά αναχωρούντα επιβάτη για τις συμφωνίες παροχής υπηρεσιών αερολιμένα και τις συμφωνίες παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ (παράρτημα Ε.1) και μια μη περικοπείσα έκδοση των στοιχείων κόστους σε έκθεση του οικονομικού συμβούλου της Ryanair, ήτοι της Oxera, της 3ης Νοεμβρίου 2014 (παράρτημα Ε.2).

19. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία ήταν απαράδεκτα, δεδομένου ότι οι πρωτοδίκως προσφεύγοντες δεν αιτιολόγησαν την εκπρόθεσμη υποβολή των συμπληρωματικών αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με το άρθρο 85, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου (στο εξής: Κανονισμός Διαδικασίας). Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε επίσης όλους τους προβαλλόμενους λόγους ως αβάσιμους και, ως εκ τούτου, απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της.

III. Αξιολόγηση

20. Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν τέσσερις λόγους αναιρέσεως.

Α. Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως, ο οποίος αφορά το παραδεκτό συμπληρωματικών αποδεικτικών στοιχείων που προσκόμισαν οι αναιρεσείουσες ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

21. Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν, κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομικό σφάλμα καθόσον απέρριψε ως απαράδεκτα και, ως εκ τούτου, καθόσον δεν έλαβε υπόψη κατά τον δικαστικό έλεγχο βασικά αποδεικτικά στοιχεία που είχαν προσκομίσει οι αναιρεσείουσες πριν από την περάτωση της προφορικής διαδικασίας. Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε σφάλμα i) καθόσον δεν έλαβε υπόψη ή καθόσον δεν έλαβε δεόντως υπόψη τις νομικές αρχές στις οποίες στηρίζονται οι διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφοι 1 έως 3, του Κανονισμού Διαδικασίας και ii) καθόσον δεν έλαβε υπόψη τη νομολογία με την οποία εφαρμόζονται οι προαναφερθείσες διατάξεις.

22. Το άρθρο 85 του Κανονισμού Διαδικασίας προβλέπει διάφορα στάδια κατά τα οποία μπορούν να προσκομιστούν ή να προταθούν αποδεικτικά στοιχεία. Το άρθρο 85, παράγραφος 1, προβλέπει τα εξής: «Τα αποδεικτικά στοιχεία προσκομίζονται και τα αποδεικτικά μέσα προτείνονται στο πλαίσιο της πρώτης ανταλλαγής υπομνημάτων» (*ο γενικός κανόνας*). Το άρθρο 85, παράγραφος 2, προβλέπει τα εξής: «Προς υποστήριξη της επιχειρηματολογίας τους, οι κύριοι διάδικοι μπορούν να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία ή να προτείνουν αποδεικτικά μέσα και με τα υπομνήματα απαντήσεως και ανταπαντήσεως, εφόσον δικαιολογήσουν την καθυστέρηση αυτή» (*η παρέκκλιση*). Το άρθρο 85, παράγραφος 3, προβλέπει τα εξής:

«Κατ' εξαίρεση, οι κύριοι διάδικοι μπορούν επίσης να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία ή να προτείνουν αποδεικτικά μέσα πριν από την περάτωση της προφορικής διαδικασίας ή πριν από την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου να αποφανθεί επί της διαφοράς χωρίς διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας, εφόσον δικαιολογήσουν την καθυστέρηση αυτή» (*η εξαίρεση*).

23. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι οι κανόνες αυτοί λαμβάνουν υπόψη τις αρχές της εκατέρωθεν ακροάσεως και της ισότητας των όπλων, καθώς και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη προς το συμφέρον της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης[4]. Το Δικαστήριο έχει επίσης αποφανθεί ότι «[τ]α δικαστήρια [της Ένωσης] […] είναι αρμόδια να εξετάζουν επί της ουσίας τους λόγους της καθυστερημένης προσκόμισης ή πρότασης των εν λόγω αποδεικτικών στοιχείων και, ανάλογα με την περίπτωση, το περιεχόμενό τους, ενώ, σε περίπτωση που η εκπρόθεσμη προσκόμισή τους δεν δικαιολογείται βάσει των εφαρμοστέων νομικών κριτηρίων ή δεν τεκμηριώνεται, έχουν δικαιοδοσία να τα απορρίπτουν»[5].

24. Το χωρίο αυτό αφορούσε το άρθρο 85, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου και την εκεί μνημονευόμενη από το Δικαστήριο νομολογία αναφορικά με την αντίστοιχη διάταξη του προϊσχύσαντος Κανονισμού Διαδικασίας[6].

25. Από την απόφαση της 14ης Απριλίου 2005, Γάκη-Κακούρη κατά Δικαστηρίου[7], καθώς και από την απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2020, BP κατά FRA[8], προκύπτει ότι το ανωτέρω σκεπτικό ισχύει και για το άρθρο 85, παράγραφος 3, του εν λόγω Κανονισμού Διαδικασίας, ενώ – δεδομένου ότι το άρθρο 85, παράγραφος 2, αποτελεί παρέκκλιση ενώ το άρθρο 85, παράγραφος 3, συνιστά εξαίρεση– το τελευταίο κριτήριο είναι αυστηρότερο και εφαρμόζεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις (βλ. σημείο 31 των παρουσών προτάσεων).

26. Καταρχάς, το κύριο επιχείρημα των αναιρεσειουσών είναι ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομικό σφάλμα καθόσον απέρριψε τα δύο αυτά αποδεικτικά στοιχεία ως απαράδεκτα, ενώ τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία πρέπει πάντοτε να γίνονται δεκτά από το Γενικό Δικαστήριο στο πλαίσιο του δικαστικού ελέγχου του «εκτός εάν συντρέχουν επιτακτικοί λόγοι για το αντίθετο».

27. Το επιχείρημα αυτό πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο. Πράγματι, πρόκειται για αντιστροφή της λογικής που διέπει τους κανόνες διεξαγωγής αποδείξεων ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

28. Από τη νομολογία Γάκη-Κακούρη προκύπτει ότι το να κριθούν ως παραδεκτά αποδεικτικά στοιχεία που υποβλήθηκαν εκπρόθεσμα συνιστά εξαίρεση. Εξάλλου, από το γράμμα του ίδιου του άρθρου 85, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας προκύπτει ότι εναπόκειται στους διαδίκους που επιθυμούν να προσκομίσουν τέτοια αποδεικτικά στοιχεία να δικαιολογήσουν επαρκώς την καθυστέρηση της υποβολής τους.

4 Απόφαση της 14ης Απριλίου 2005, Γάκη-Κακούρη κατά Δικαστηρίου (C-243/04 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2005:238, σκέψη 30) (αναφορικά με τις αντίστοιχες διατάξεις του προϊσχύσαντος Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου).

5 Απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2020, BP κατά FRA (C-669/19 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:713, σκέψη 41). Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο μνημονεύει την απόφαση της 14ης Απριλίου 2005, Γάκη-Κακούρη κατά Δικαστηρίου (C-243/04 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2005:238, σκέψεις 32 και 33).

6 Ήτοι το άρθρο 48, παράγραφος 1, του προϊσχύσαντος Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου.

7 C-243/04 P (μη δημοσιευθείσα, EU:C:2005:238, σκέψεις 32 και 33).

8 C-669/19 P (μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:713, σκέψη 47).

29. Επομένως, αντιθέτως προς όσα προβάλλουν οι αναιρεσείουσες, το Γενικό Δικαστήριο δεν υποχρεούται να κρίνει πάντα ως παραδεκτά τα αποδεικτικά μέσα που προσκομίζονται εκπρόθεσμα, εκτός εάν διαπιστώσει ότι η απόρριψη των εν λόγω αποδεικτικών μέσων είναι αναγκαία για «επιτακτικούς λόγους» (ήτοι λόγω της αρχής της εκατέρωθεν ακροάσεως ή της έννοιας της δίκαιης δίκης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου).

30. Αντιθέτως, εναπόκειται στους ίδιους τους διαδίκους να δικαιολογήσουν την καθυστέρηση αυτή.

31. Όπως ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στην υπόθεση TestBioTech κ.λπ. κατά Επιτροπής[9], «η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων πριν από την περάτωση της προφορικής διαδικασίας υπόκειται στη διπλή προϋπόθεση [(i)] ότι η καθυστέρηση προσκόμισης των αποδεικτικών στοιχείων είναι δικαιολογημένη και [(ii)] ότι η καθυστέρηση προσκόμισης των αποδεικτικών στοιχείων είναι δικαιολογημένη λόγω εξαιρετικών περιστάσεων. Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση του παραδεκτού [(ii)], πρέπει να επισημανθεί ότι, εν πάση περιπτώσει, ο εξαιρετικός χαρακτήρας μιας τέτοιας προσκόμισης προϋποθέτει ότι ήταν αδύνατο για τον προσφεύγοντα να προσκομίσει τα επίμαχα έγγραφα ενώπιον του Δικαστηρίου πριν από τη συζήτηση ή ότι δεν μπορούσε ευλόγως να απαιτηθεί από τον προσφεύγοντα η προηγούμενη προσκόμισή τους. *Εναπόκειται στον διάδικο που επιθυμεί να προσκομίσει τα έγγραφα ενώπιον του Δικαστηρίου να αποδείξει ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται κατά τον χρόνο προσκόμισης των νέων αποδεικτικών στοιχείων*» (η υπογράμμιση δική μου).

32. Φρονώ ότι η ανωτέρω προσέγγιση του Γενικού Δικαστηρίου (βάσει της οποίας, σε ορισμένες περιπτώσεις, απαιτούνται αποδεικτικά στοιχεία για την τεκμηρίωση της δικαιολόγησης της εκπρόθεσμης προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων) δύναται να βρει έρεισμα στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση BP κατά FRA[10], στην οποία το Δικαστήριο μνημονεύει την υποχρέωση προσκόμισης τέτοιων αποδεικτικών στοιχείων για την τεκμηρίωση της δικαιολόγησης.

33. Στη σκέψη 47 της ίδιας απόφασης, το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι το άρθρο 85, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας πρέπει να ερμηνεύεται μάλλον στενά («μόνον *κατ' εξαίρεση* οι διάδικοι μπορούν να προσκομίσουν ή να προτείνουν περαιτέρω αποδεικτικά στοιχεία. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει σαφώς ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση στην υποβολή των στοιχείων αυτών *πρέπει να είναι δικαιολογημένη*») (η υπογράμμιση δική μου).

34. Στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας δίκης, οι αναιρεσείουσες υποστήριξαν, κατ' ουσίαν, όσον αφορά τον πίνακα των μη αεροναυτικών εσόδων που προέρχονται από τον αερολιμένα, ότι η Επιτροπή παρέπεμψε στον πίνακα αυτό με το υπόμνημα ανταπαντήσεώς της. Όσον αφορά το αίτημά τους για τη λήψη μέτρων οργάνωσης, εκθέτουν ότι το να λάβουν πληροφορίες από τον αερολιμένα αποδείχθηκε δυσχερές και χρονοβόρο, διότι οι πληροφορίες ήταν παλαιές, το προσωπικό του αερολιμένα είχε αλλάξει και η κρίση της COVID-19 επηρέασε τόσο το προσωπικό του αερολιμένα όσο και τις αναιρεσείουσες και τους συμβούλους τους. Όπως προβάλλουν οι αναιρεσείουσες, έλαβαν τις πληροφορίες μόλις «τις τελευταίες ημέρες».

35. Κατά τη γνώμη μου, είναι σαφές –όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα νομολογία– ότι οι αναιρεσείουσες θα έπρεπε να είχαν προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι προσπάθησαν να παραλάβουν τον πίνακα από τον αερολιμένα εγκαίρως και ότι συνέχισαν να αποστέλλουν σχετικές υπενθυμίσεις στον αερολιμένα· ιδίως αφού έλαβαν τις

[9] Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2016 (T-177/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:736, σκέψη 251).

[10] Απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2020 (C-669/19 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:713, σκέψη 44).

παρατηρήσεις της Επιτροπής επί των νέων αποδεικτικών στοιχείων (της 14ης Οκτωβρίου 2020), όπου η Επιτροπή υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι η καθυστέρηση δεν ήταν δικαιολογημένη διότι οι εξηγήσεις δεν ήταν επαληθεύσιμες. Δεδομένου ότι παρήλθε τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ του υπομνήματος ανταπαντήσεως της Επιτροπής (25 Φεβρουαρίου 2019) και της επ' ακροατηρίου συζητήσεως (29 Σεπτεμβρίου 2020), οι αναιρεσείουσες όφειλαν να έχουν προσκομίσει ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία, όπως τα προαναφερθέντα, προκειμένου να αποδείξουν ότι μπορούν να τεκμηριώσουν τη δικαιολόγησή τους, δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας.

36. Σημειωτέον ότι οι αναιρεσείουσες δεν προσκόμισαν τέτοια στοιχεία ούτε στο στάδιο της αναιρέσεως.

37. Οι εξαιρέσεις πρέπει να ερμηνεύονται στενά και, ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο, σε περιπτώσεις όπως η προκείμενη, όταν έχει αμφιβολίες ως προς τη δικαιολόγηση που παρέχει ο διάδικος για την εκπρόθεσμη υποβολή, πρέπει να είναι σε θέση να διενεργήσει τουλάχιστον ένα στοιχειώδη έλεγχο και, επομένως, μπορεί να απαιτήσει από τον εν λόγω διάδικο να τεκμηριώσει τον ισχυρισμό του με αποδεικτικά στοιχεία.

38. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί σε παρεμφερή κατάσταση, στην οποία ο διάδικος ισχυριζόταν ότι η καθυστέρηση προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων στον πρώτο βαθμό οφειλόταν στην κακή υγεία του, ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς απέρριψε το σχετικό επιχείρημα, δεδομένου ότι ο διάδικος δεν ήταν σε θέση να προσκομίσει οποιοδήποτε ιατρικό πιστοποιητικό συναφώς[11].

39. Ακολούθως, κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία, οι αναιρεσείουσες επιχείρησαν να επικαλεστούν την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 15ης Ιουνίου 2022, Qualcomm κατά Επιτροπής (Qualcomm – Πληρωμές βάσει αποκλειστικότητας) (T-235/18, EU:T:2022:358), στην οποία τα αποδεικτικά στοιχεία που είχε προσκομίσει εκπρόθεσμα η Qualcomm κρίθηκαν ως παραδεκτά από το εν λόγω δικαστήριο.

40. Αρκεί να επισημανθεί ότι η παρούσα υπόθεση δεν είναι αντικειμενικά συγκρίσιμη, από ουσιαστικής πλευράς, με την εν λόγω υπόθεση από τέσσερις τουλάχιστον απόψεις: πράγματι, i) η δικαιολόγηση της εκπρόθεσμης υποβολής είναι διαφορετική, ii) η φύση των επίμαχων εγγράφων είναι διαφορετική, iii) οι διαδικασίες είναι διαφορετικές και iv) η κατάσταση του αιτούντος είναι διαφορετική. Όσον αφορά το στοιχείο i), η Qualcomm δεν επικαλέστηκε μόνο το άρθρο 85, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, αλλά υποστήριξε επίσης ότι, στην εν λόγω υπόθεση, το άρθρο 85, παράγραφος 3, έπρεπε να ερμηνευθεί «υπό το πρίσμα του άρθρου 92, παράγραφος 7, του Κανονισμού» (Ανταπόδειξη και συμπλήρωση των αποδείξεων είναι δυνατή). Μολονότι θεωρώ πειστική την προσέγγιση του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση Qualcomm, αρκεί η διαπίστωση ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, οι αναιρεσείουσες δεν προέβαλαν τέτοιο επιχείρημα (ούτε πρωτοδίκως ούτε στην κατ' αναίρεση δίκη) ούτε προέβαλαν, ρητώς ή σιωπηρώς, τέτοια επιχειρηματολογία –παρά το γεγονός ότι η ίδια η Επιτροπή ανέφερε ρητώς το άρθρο 92, παράγραφος 7, και υποστήριξε ότι η διάταξη αυτή δεν ήταν εφαρμοστέα. Όσον αφορά το στοιχείο ii), από την εν λόγω απόφαση προκύπτει ότι υπήρχαν αντικειμενικοί λόγοι για τους οποίους η Qualcomm δεν μπορούσε να λάβει τα επίμαχα έγγραφα και το Γενικό Δικαστήριο εκθέτει αναλυτικά στην απόφαση αυτή (σκέψεις 134 έως 153) ότι συνολικά η προσκόμιση των πρόσθετων αποδεικτικών στοιχείων μετά το πέρας της έγγραφης διαδικασίας «δικαιολογείτο από εξαιρετικές περιστάσεις» και, ως εκ τούτου, ήταν παραδεκτή. Όσον αφορά το στοιχείο iii), η

[11] Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, HX κατά Συμβουλίου (C-540/18 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2019:707, σκέψεις 65 έως 68).

υπόθεση Qualcomm αφορούσε το δίκαιο του ανταγωνισμού, ενώ η υπό κρίση υπόθεση αφορά τις κρατικές ενισχύσεις (βλ. σημείο 94 των παρουσών προτάσεων). Όσον αφορά το στοιχείο iv), ο δικαιούχος σε υπόθεση κρατικών ενισχύσεων δεν είναι ο εναγόμενος ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

41. Τέλος, οι αναιρεσείουσες αναζητούν επίσης έρεισμα ιδίως στις αποφάσεις στις υποθέσεις Crocs κατά EUIPO – Gifi Diffusion (Υποδήματα) [12] και Schmid κατά EUIPO – Landeskammer für Land- und Forstwirtschaft in Steiermark (Steirisches Kürbiskernöl) [13]. Συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένα τη νομολογία αυτή, προβάλλοντας ότι από αυτή προκύπτει ότι η εκπρόθεσμη προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων μπορεί να δικαιολογείται όταν ο διάδικος δεν μπορούσε να έχει τα στοιχεία αυτά νωρίτερα και όταν, προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον η εκπρόθεσμη προσκόμιση είναι δικαιολογημένη, πρέπει να εξακριβωθεί εάν τα επίμαχα αποδεικτικά στοιχεία περιλαμβάνονταν ήδη στον διοικητικό φάκελο επί του οποίου βασίστηκε η προσβληθείσα απόφαση. Σε αυτή την περίπτωση, δεν θα ήταν δικαιολογημένη η απόρριψη των επίμαχων στοιχείων, δεδομένου ότι ο καθού είχε ήδη λάβει υπόψη τα στοιχεία αυτά πριν από την έκδοση της απόφασής του.

42. Επισημαίνεται ότι η προαναφερθείσα νομολογία δεν έχει το νόημα που της αποδίδουν οι αναιρεσείουσες. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί ακριβώς κατά τον ανωτέρω τρόπο σε κατάσταση όπως αυτή της υπό κρίση υπόθεσης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η νομολογία αυτή απορρέει από διαφορές σχετικές με τα σήματα της Ένωσης και δύναται να εξηγηθεί βάσει ορισμένων ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν οι διαφορές οι οποίες αναφύονται στον συγκεκριμένο τομέα του δικαίου της Ένωσης.

43. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από τη διάταξη του Δικαστηρίου της 13ης Σεπτεμβρίου 2011, Wilfer κατά ΓΕΕΑ [14].

44. Κατ' ουσίαν, στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς επισήμανε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 63 του κανονισμού (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου [15], δεν μπορούσε να επαναξιολογήσει τα πραγματικά περιστατικά υπό το πρίσμα αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίστηκαν για πρώτη φορά ενώπιόν του. Οι προσφυγές ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου έχουν ως αντικείμενο τον έλεγχο της νομιμότητας των αποφάσεων των τμημάτων προσφυγών του EUIPO κατά την έννοια της ανωτέρω διάταξης και η νομιμότητα αυτή πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των στοιχείων που τα εν λόγω τμήματα είχαν στη διάθεσή τους κατά τον χρόνο εκδόσεως των επίμαχων αποφάσεων (σκέψεις 40 και 41 της διάταξης στην υπόθεση Wilfer κατά ΓΕΕΑ).

45. Επιπλέον, το Δικαστήριο επισήμανε ότι δεν αμφισβητείται ότι η πραγματογνωμοσύνη και οι απεικονίσεις των εθνικών σημάτων και των σημάτων της Ένωσης που επικαλείτο η προσφεύγουσα ως αποδεικτικά στοιχεία υποβλήθηκαν για πρώτη φορά ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και δεν είχαν υποβληθεί στο τμήμα προσφυγών του EUIPO. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς τα απέρριψε ως απαράδεκτα. Ως εκ τούτου, η απόρριψη αυτή δεν παραβίασε το δικαίωμα ακροάσεως του προσφεύγοντος (σκέψη 42 της διάταξης στην υπόθεση Wilfer κατά ΓΕΕΑ).

[12] Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2018 (T-651/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2018:137).

[13] Απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018 (T-72/17, EU:T:2018:335).

[14] C-546/10 P (μη δημοσιευθείσα, EU:C:2011:574, σκέψεις 40 έως 43, στο εξής: διάταξη στην υπόθεση Wilfer κατά ΓΕΕΑ).

[15] Κανονισμός του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ 1994, L 11, σ. 1).

46. Τέλος, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ούτε από το δικόγραφο της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ούτε από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προέκυπτε ότι η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε, ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, ότι το τμήμα προσφυγών παραβίασε την αρχή της αυτεπάγγελτης εξέτασης των πραγματικών περιστατικών, προκειμένου να αποδείξει το παραδεκτό των επίμαχων αποδεικτικών στοιχείων (σκέψη 43 της διάταξης στην υπόθεση Wilfer κατά ΓΕΕΑ).

47. Κατά συνέπεια, η νομολογία που επικαλούνται οι αναιρεσείουσες στο σημείο 41 των παρουσών προτάσεων δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω και τα επιχειρήματά τους πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

48. Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Β. Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως, με τον οποίο προβάλλεται εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 17 του κανονισμού 2015/1589, καθώς και εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 296 ΣΛΕΕ

1. Επί του πρώτου σκέλους του δευτέρου λόγου αναιρέσεως

49. Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν ότι, κατά το άρθρο 17, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589[16], το μέτρο που ελήφθη από την Επιτροπή, ήτοι η αίτηση παροχής πληροφοριών (request for information, στο εξής: RFI), πρέπει να αφορά συγκεκριμένο αντικείμενο της έρευνας. Κατά τις αναιρεσείουσες, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένα πάγια νομολογία, κατά την οποία η RFI πρέπει να αφορά συγκεκριμένο μέτρο προκειμένου να διακοπεί η προθεσμία παραγραφής δυνάμει της εν λόγω διάταξης. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο παραβίασε επίσης τις αρχές της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου.

50. Η προσβληθείσα απόφαση εντοπίζει τέσσερις συμβάσεις από το 2002 όσον αφορά την ενίσχυση που χορηγήθηκε στη Ryanair. Εξάλλου, από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ότι, όσον αφορά το σύνολο των συμφωνιών του 2002, η προθεσμία παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 17 του κανονισμού 2015/1589 εκκίνησε στις 9 Αυγούστου 2002. Στο πλαίσιο αυτό, οι αναιρεσείουσες υποστήριξαν, κατά τη διοικητική διαδικασία και στη συνέχεια ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ότι η δεκαετής προθεσμία είχε λήξει κατά τον χρόνο που η Επιτροπή ζήτησε πληροφορίες από τις αυστριακές αρχές και τη Ryanair σχετικά με τις συμφωνίες του 2002 (οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν μόλις το 2015, ενώ η προθεσμία παραγραφής έληξε στις 8 Αυγούστου 2012) (σκέψη 66 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης). Κατά τις αναιρεσείουσες, η Επιτροπή έλαβε γνώση της ύπαρξης των συμβάσεων του 2002 το νωρίτερο στις 31 Αυγούστου 2012 μέσω εγγράφου που της διαβίβασε η Ryanair, όπως αποδεικνύεται από την απόφασή της να παρατείνει την επίσημη διαδικασία έρευνας. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή, μεταξύ της 9ης Αυγούστου 2002 και της 8ης Αυγούστου 2012, δεν προέβη σε καμία ενέργεια ικανή να διακόψει την προθεσμία παραγραφής. Προβάλλουν ότι, πριν από τις 31 Αυγούστου 2012, η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να προβεί σε καμία ενέργεια που να διακόπτει την προθεσμία παραγραφής όσον αφορά τις συμβάσεις του 2002. Και τούτο, διότι ένα τέτοιο διακοπτικό αποτέλεσμα προϋπέθετε η «δράση», κατά την έννοια του άρθρου αυτού, να αναφέρεται με

[16] Κανονισμός του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2015, περί λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή του άρθρου 108 [ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2015, L 248, σ. 9).

σχετική ακρίβεια στη συγκεκριμένη ενίσχυση. Εκτιμώντας ότι μια φράση «πασπαρτού» παράγει τέτοιο διακοπτικό αποτέλεσμα, το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε εσφαλμένα το άρθρο 17 του κανονισμού 2015/1589.

51. Στην απόφασή της της 22ας Φεβρουαρίου 2012 περί κίνησης της διαδικασίας, η Επιτροπή ανέφερε ότι, βάσει των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή της, είχε αποφασίσει να εξετάσει, όσον αφορά τις επίμαχες εταιρίες, «τις συμβάσεις του 2002 με τη Ryanair» και «τις συμβάσεις του 2006 με τη Ryanair». Όσον αφορά τις συμβάσεις του 2002, είναι προφανές ότι υπήρχε σύμβαση συνεργασίας μεταξύ της KFBG και της Ryanair, της 22ας Ιανουαρίου 2002, και σύμβαση παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ μεταξύ της DMG και της LV, επίσης της 22ας Ιανουαρίου 2002. Ως προς την απόφασή της της 23ης Ιουλίου 2014, με την οποία η Επιτροπή παρέτεινε την επίσημη διαδικασία έρευνας, από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι η εν λόγω παράταση αφορούσε επίσης τη σύμβαση παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ που συνήφθη μεταξύ της DMG και της AMS της 22ας Ιανουαρίου 2002, καθώς και «το παράρτημα της σύμβασης παροχής υπηρεσιών μάρκετινγκ μεταξύ της DMG και της LV», επίσης της ίδιας ημερομηνίας.

52. Εν συνεχεία, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (σκέψεις 73 έως 77), το Γενικό Δικαστήριο ανέλυσε τα διάφορα στοιχεία και αιτήματα παροχής πληροφοριών που είχαν αποσταλεί στις αυστριακές αρχές και στη Ryanair πριν από την κίνηση της επίσημης διαδικασίας έρευνας και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλα τα αιτήματα που ανέλυσε αφορούσαν επίσης την MSA του 2002 μεταξύ της DMG και της AMS και το παράρτημα του 2002 μεταξύ της DMG και της LV, με αποτέλεσμα να αποτελούν μέτρα ικανά να διακόψουν την προθεσμία παραγραφής που προβλέπει ο κανονισμός 2015/1589.

53. Εν συνεχεία, στις σκέψεις 77 έως 79 της εν λόγω απόφασης, το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι διάφορα στοιχεία της επίμαχης απόφασης αποδεικνύουν ότι η ASA του 2002 και «οι συμφωνίες μάρκετινγκ που συνήφθησαν το 2002» ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες και, ως εκ τούτου, η προθεσμία παραγραφής είχε πράγματι διακοπεί από την RFI που αναλύθηκε από το Γενικό Δικαστήριο.

54. Τέλος, στις σκέψεις 80 έως 84 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι, δεδομένου ότι οι αυστριακές αρχές και η Ryanair, υπό την ιδιότητά τους ως παραλήπτες, γνώριζαν το περιεχόμενο των επιστολών με τις οποίες τους ζητούνταν συμπληρωματικές πληροφορίες, η μνεία των ημερομηνιών κατά τις οποίες η Επιτροπή έλαβε τα ικανά να διακόψουν την παραγραφή μέτρα αρκούσε για την εκπλήρωση της υποχρέωσής της αιτιολογήσεως.

55. Θα ήθελα να επισημάνω ότι το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι η προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 17 μπορεί να διακοπεί από πράξη που δεν κοινοποιήθηκε στον αποδέκτη της ενισχύσεως [17].

[17] Βλ., όσον αφορά το άρθρο 15 του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 17 του κανονισμού 2015/1589), απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2005, Scott κατά Επιτροπής (C-276/03 P, EU:C:2005:590, σκέψη 36).

56. Το Δικαστήριο έχει επίσης αποφανθεί ότι η παρέλευση της προθεσμίας παραγραφής θέτει ένα χρονικό περιορισμό στις εξουσίες της Επιτροπής για ανάκτηση των κρατικών ενισχύσεων και, επομένως, η παρέλευση της προθεσμίας αυτής δεν δύναται να έχει ως αποτέλεσμα την αναδρομική νομιμοποίηση των παράνομων κρατικών ενισχύσεων, απλώς και μόνο λόγω του ότι αυτές καθίστανται υφιστάμενες ενισχύσεις [18].

57. Ωστόσο, φαίνεται ότι το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη παράσχει ρητή διευκρίνιση ως προς τον βαθμό ακρίβειας των πληροφοριών που πρέπει να περιέχει ένα μέτρο το οποίο λαμβάνει η Επιτροπή κατά την έννοια του άρθρου 17 (όπως μια RFI) προκειμένου να διακόψει την περίοδο παραγραφής.

58. Συναφώς, έως σήμερα το Γενικό Δικαστήριο έχει αποφανθεί μόνον ότι «το γεγονός ότι πρόκειται για απλή [RFI] δεν έχει ως συνέπεια να μην μπορεί η αίτηση αυτή να παραγάγει έννομα αποτελέσματα ως ενέργεια διακόπτουσα την προθεσμία παραγραφής την οποία προβλέπει το [νυν άρθρο 17 του κανονισμού 2015/1589]» [19].

59. Αυτή η κρίση εγείρει το ερώτημα μήπως –όπως ισχυρίζονται οι αναιρεσείουσες– το Γενικό Δικαστήριο υιοθέτησε μια υπέρμετρα διασταλτική ερμηνεία της έννοιας του «μέτρου» που είναι ικανό να συνιστά πράξη διακοπής της προθεσμίας παραγραφής την οποία προβλέπει το άρθρο 17 του κανονισμού 2015/1589.

60. Πρώτον, το γράμμα του άρθρου 17, παράγραφος 2, του κανονισμού 2015/1589 προβλέπει ότι «κάθε μέτρο […] σε σχέση με την παράνομη ενίσχυση διακόπτει την περίοδο παραγραφής».

61. Η διατύπωση καθιστά σαφές ότι το μέτρο πρέπει να είναι «σε σχέση με την παράνομη ενίσχυση».

62. Αυτό σημαίνει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν είχε την πρόθεση να παράσχει στην Επιτροπή λευκή επιταγή εν προκειμένω.

63. Δεύτερον, ο σκοπός της προθεσμίας παραγραφής είναι η προάσπιση της ασφάλειας δικαίου (βλ. αιτιολογική σκέψη 26 του κανονισμού 2015/1589), ιδίως στις περιπτώσεις στις οποίες η χορήγηση παράνομης ενίσχυσης δεν έχει εντοπιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό ενδέχεται να συμβαίνει, για παράδειγμα, σε περιπτώσεις όπου ένα κράτος μέλος δεν έχει συνειδητοποιήσει ότι ένα συγκεκριμένο μέτρο μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση [20]. Εξάλλου, στη νομική βιβλιογραφία αναφέρεται ως περαιτέρω σκοπός της προθεσμίας παραγραφής η προστασία του ανταγωνισμού [21].

64. Αφενός, το μέτρο πρέπει να είναι επαρκώς συγκεκριμένο, ώστε να μην παρέχεται στην Επιτροπή λευκή επιταγή, προκειμένου να αποφευχθεί μια κατάσταση στην οποία είναι δυνατή η τακτική αποστολή τυποποιημένων RFI στα κράτη μέλη και στους αποδέκτες της ενίσχυσης, με αποτέλεσμα να παρακάμπτεται εύκολα η δεκαετής προθεσμία παραγραφής. Μια τέτοια ερμηνεία θα παραβίαζε –όπως ορθώς επισημαίνουν οι αναιρεσείουσες– την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου του αποδέκτη της ενίσχυσης (και του

[18] Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo (C-387/17, EU:C:2019:51, σκέψεις 61 και 62).

[19] Απόφαση της 10ης Απριλίου 2003, Département du Loiret κατά Επιτροπής (T-369/00, EU:T:2003:114, σκέψη 82).

[20] Βλ., για παράδειγμα, Säcker, F. J., και Montag, F. (επιμ.), *European State Aid Law*, Beck, 2016, σ. 1613.

[21] Όπ.π. Βλ., επίσης, Lübbig, T., και Martin-Ehlers, A., *Beihilfenrecht der EU: das Recht der Wettbewerbsaufsicht über staatliche Beihilfen in der Europäischen Union*, Beck, 2009, σ. 228.

κράτους μέλους)[22]. Κατά τη γνώμη μου, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι το χρονικό διάστημα των δέκα ετών, εντός του οποίου δύναται να αναμένεται η έγερση πιθανών αξιώσεων ανάκτησης ενισχύσεων, είναι ήδη μεγάλο για οποιαδήποτε επιχείρηση (ή οποιοδήποτε κράτος μέλος). Η αβεβαιότητα αυτή αποτελεί επίσης οικονομική επιβάρυνση για κάθε επιχείρηση.

65. Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή χρειάζεται επαρκές χρονικό διάστημα για να είναι σε θέση να διεξαγάγει τις έρευνές της. Δεν μπορεί να απαιτείται πλήρης προσδιορισμός του μέτρου που πρέπει να εξεταστεί βάσει της νομοθεσίας περί κρατικών ενισχύσεων. Αυτό θα αποτελούσε υπέρμετρα μεγάλο εμπόδιο για την Επιτροπή. Κάθε έρευνα χαρακτηρίζεται αρχικά από ένα κενό πληροφόρησης μεταξύ του κράτους μέλους ή του αποδέκτη της ενίσχυσης και της Επιτροπής.

66. Τρίτον, όσον αφορά το περιεχόμενο και τον βαθμό ακρίβειας μιας RFI ικανής να διακόψει την προθεσμία παραγραφής, από τον κανονισμό 2015/1589 προκύπτει σαφώς ότι, όταν η Επιτροπή διαθέτει πληροφορίες σχετικά με εικαζόμενη παράνομη ενίσχυση ή κατάχρηση ενίσχυσης, δικαιούται να ζητήσει πληροφορίες, ιδίως από το οικείο κράτος μέλος. Το κράτος μέλος υποχρεούται να *παρέχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες που θα επιτρέψουν στην Επιτροπή να λάβει απόφαση στο πλαίσιο της διαδικασίας προκαταρκτικής εξέτασης ή της επίσημης διαδικασίας έρευνας*[23].

67. Πράγματι, το γεγονός ότι η RFI αποτελεί ένα εργαλείο που επιτρέπει στην Επιτροπή να ζητεί τις *αναγκαίες* πληροφορίες προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 9, 10, 24 και 36, καθώς και από το άρθρο 2, παράγραφος 2, το άρθρο 5, παράγραφος 1, το άρθρο 7, παράγραφος 1, το άρθρο 12, παράγραφος 2, το άρθρο 21, παράγραφος 1, και το άρθρο 25, παράγραφος 1, του κανονισμού 2015/1589.

68. Δεδομένου ότι τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης έχουν ήδη αποφανθεί επί ορισμένων κύριων στοιχείων των RFI βάσει του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003[24] και, ειδικότερα, επί του στοιχείου της «αναγκαιότητας», η σχετική νομολογία έχει εφαρμογή, mutatis mutandis, στην ερμηνεία των RFI βάσει του κανονισμού 2015/1589. Πράγματι, το άρθρο 18 του κανονισμού 1/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αιτήσεις παροχής πληροφοριών», θέτει στη διάθεση της Επιτροπής το ίδιο ακριβώς ερευνητικό εργαλείο με εκείνο που το εν λόγω θεσμικό όργανο χρησιμοποιεί στις έρευνες για τις κρατικές ενισχύσεις.

69. Δεδομένης της απαίτησης περί «αναγκαιότητας» για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003, τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης έχουν διευκρινίσει ότι η Επιτροπή μπορεί να απαιτήσει μόνον την κοινοποίηση εκείνων των πληροφοριών που θα της επιτρέψουν να επαληθεύσει τις υπόνοιες περί παραβάσεως οι οποίες δικαιολογούν τη διεξαγωγή της έρευνας και εκτίθενται στην RFI[25].

22 Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2005, Scott κατά Επιτροπής (C-276/03 P, EU:C:2005:590, σκέψη 30).

23 Βλ. άρθρο 2, παράγραφος 2, άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 2, τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 2, εφαρμόζονται επί πληροφοριών που ζητούνται δυνάμει του άρθρου αυτού.

24 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της συνθήκης (ΕΕ 2003, L 1, σ 1).

25 Αποφάσεις της 10ης Μαρτίου 2016, HeidelbergCement κατά Επιτροπής (C-247/14 P, EU:C:2016:149, σκέψη 23), καθώς και της 28ης Ιανουαρίου 2021, Qualcomm και Qualcomm Europe κατά Επιτροπής (C-466/19 P, EU:C:2021:76, σκέψη 68). Το τμήμα αυτό αντλεί έμπνευση, μεταξύ άλλων, και από τις υποθέσεις που αναλύονται στη νομική θεωρία. Βλ. Geulette, A., και Scholz, M., «Article 18 Requests for Information», σε Prete, L., Laitenberger, J., Gauer, C., και Dekeyser, K. (επιμ.), *Regulation 1/2003 and EU Antitrust Enforcement*, Wolters Kluwer, 2022, σ. 433 επ., όπου μνημονεύεται περαιτέρω νομολογία.

70. Πρέπει να υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των πληροφοριών που ζητεί η Επιτροπή και της υπό έρευνα παράβασης. Η Επιτροπή πρέπει ευλόγως να θεωρεί ότι οι πληροφορίες θα τη βοηθήσουν να διαπιστώσει εάν έχει διαπραχθεί η εικαζόμενη παράβαση [26].

71. Η «αναγκαιότητα» μιας RFI πρέπει να προκύπτει από το σκεπτικό του αιτήματος. Όσον αφορά τον σκοπό της RFI, η Επιτροπή πρέπει να προσδιορίζει, με σαφή, ακριβή και αδιαμφισβήτητο τρόπο, την εικαζόμενη παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού που προτίθεται να διερευνήσει [27].

72. Επομένως, η αιτιολογία της RFI δεν μπορεί να είναι αόριστη ή γενικόλογη, ιδίως εάν η έρευνα δεν βρίσκεται πλέον σε πολύ πρώιμο στάδιο και οι υπόνοιες περί παραβάσεων πρέπει να εκτίθενται με επαρκώς ακριβή τρόπο [28].

73. Πράγματι, η υποχρέωση της Επιτροπής για ειδική αιτιολόγηση συνιστά θεμελιώδη επιταγή, όχι μόνο για να καταδειχθεί ότι η RFI είναι δικαιολογημένη, *αλλά και για να δοθεί στις οικείες επιχειρήσεις η δυνατότητα να αντιληφθούν την έκταση του καθήκοντός τους για συνεργασία και να προασπίσουν παράλληλα τα δικαιώματά τους άμυνας, καθώς και για να διασφαλιστεί ότι τα Δικαστήρια της Ένωσης είναι σε θέση να ασκήσουν τον έλεγχό τους* [29].

74. Κατά συνέπεια, οι πληροφορίες που ζητούνται από την Επιτροπή θα πρέπει να προσδιορίζονται με όσο μεγαλύτερη ακρίβεια επιτρέπουν οι περιστάσεις.

75. Κατά τη γνώμη μου, δεδομένου ότι η διακοπή της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 17, παράγραφος 2, του κανονισμού 2015/1589 συνιστά εξαίρεση από τη δεκαετή προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 17, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, η εν λόγω διάταξη θα πρέπει να ερμηνεύεται στενά.

76. Εν συνεχεία, όπως προεκτέθηκε, το άρθρο 17, παράγραφος 2, απαιτεί, προκειμένου να διακοπεί η προθεσμία παραγραφής σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό, το έγγραφο RFI της Επιτροπής να είναι «σε σχέση με την παράνομη ενίσχυση», ενώ το άρθρο 18 του κανονισμού 1/2003, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογίαν, απαιτεί οι RFI να είναι «απαραίτητες».

77. Όπως είδαμε στην επισκόπηση της νομολογίας ανωτέρω, η RFI είναι «απαραίτητη» κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 [30], της προϊσχύσασας του άρθρου 18 του κανονισμού 1/2003 διάταξης, εφόσον «μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ως σχετιζόμενη με την πιθανολογούμενη παράβαση» [31].

78. Κατά τη γνώμη μου, είναι σαφές ότι η ίδια προσέγγιση πρέπει να ισχύει και για τις RFI στο πλαίσιο της διαδικασίας κρατικών ενισχύσεων. Επομένως, η RFI είναι «απαραίτητη», εφόσον μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ως σχετιζόμενη με την πιθανολογούμενη παράνομη κρατική ενίσχυση.

[26] Βλ. απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2021, Qualcomm και Qualcomm Europe κατά Επιτροπής (C-466/19 P, EU:C:2021:76, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[27] Απόφαση της 10ης Μαρτίου 2016, HeidelbergCement κατά Επιτροπής (C-247/14 P, EU:C:2016:149, σκέψεις 20, 24 και 25).

[28] Απόφαση της 10ης Μαρτίου 2016, HeidelbergCement κατά Επιτροπής (C-247/14 P, EU:C:2016:149, σκέψη 39).

[29] Απόφαση της 10ης Μαρτίου 2016, HeidelbergCement κατά Επιτροπής (C-247/14 P, EU:C:2016:149, σκέψη 19).

[30] Κανονισμός του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962 – Πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), ο οποίος προϊσχυσε του κανονισμού 1/2003.

[31] Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1991, SEP κατά Επιτροπής (T-39/90, EU:T:1991:71, σκέψη 29) (αναίρεση απορριφθείσα από το Δικαστήριο).

79. Επομένως, προκειμένου να διακοπεί εγκύρως η δεκαετής προθεσμία παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού 2015/1589, η RFI πρέπει να είναι απαραίτητη για την προκαταρκτική έρευνα ή τη διαδικασία επί παραβάσει και, εν τέλει, πρέπει να είναι απαραίτητη για την έκδοση της απόφασης ανάκτησης της παράνομης κρατικής ενίσχυσης. Επομένως, η Επιτροπή δεν μπορεί, για παράδειγμα, να απευθύνει RFI με μοναδικό σκοπό την τεχνητή παράταση της προθεσμίας παραγραφής, ώστε να διατηρήσει την εξουσία ανάκτησης παράνομων κρατικών ενισχύσεων [32]. Οι RFI αποκλειστικά για τον σκοπό αυτό δεν μπορούν να είναι «απαραίτητες» για τους σκοπούς της «διαδικασίας επί παραβάσει».

80. Επιπλέον, εάν η Επιτροπή μπορούσε να διακόψει την προθεσμία παραγραφής αποστέλλοντας «πασπαρτού» RFI οι οποίες δεν είναι απαραίτητες για τη διαδικασία, θα ήταν σε θέση να παρατείνει συστηματικά την προθεσμία παραγραφής πέραν του ήδη σημαντικού δεκαετούς ανώτατου ορίου που προβλέπει το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού 2015/1589, καταστρατηγώντας την εν λόγω διάταξη.

81. Πρέπει να επισημανθεί ότι η ανωτέρω προσέγγισή μου έχει ήδη υιοθετηθεί από τη νομολογία των Δικαστηρίων της Ένωσης, η οποία έχει αναλύσει κατά πόσον οι RFI της Επιτροπής δυνάμει του κανονισμού 17 ήταν ικανές να διακόψουν την προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2988/74 [33].

82. Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τη διατύπωση και των τεσσάρων RFI, των ερωτημάτων που υπέβαλε η Επιτροπή, καθώς και των απαντήσεων που δόθηκαν από τη Ryanair. Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τα κριτήρια που συνιστούν επαρκή προσδιορισμό των επιμέρους συμβάσεων «σε σχέση με» τα οποία μπορεί να γίνει εκτίμηση της νομιμότητάς τους. Φρονώ ότι, εν προκειμένω, οι RFI πληρούν τις προϋποθέσεις για τη διακοπή της παραγραφής. Δεν ήταν ασαφείς και είχαν σκοπό τη συγκέντρωση των απαραίτητων πληροφοριών σε σχέση με την εικαζόμενη ενίσχυση.

83. Άμεσα συναφές με αυτό είναι το ζήτημα των προϋποθέσεων υπό τις οποίες οι συμβάσεις μπορούν να θεωρηθούν ως άρρηκτα συνδεδεμένες. Τούτο είναι κρίσιμο προκειμένου να διαπιστωθεί εάν το γεγονός ότι οι δύο συμβάσεις μνημονεύθηκαν ρητώς, ενώ οι άλλες δύο όχι, συνεπάγεται ότι η RFI στερείται επαρκούς ακρίβειας και, ως εκ τούτου, δεν σχετίζεται με τις μη μνημονευθείσες συμβάσεις.

84. Κατά το Γενικό Δικαστήριο, οι συμβάσεις είναι άρρηκτα συνδεδεμένες λόγω του βαθμού οικονομικής σχέσης μεταξύ των συμβαλλομένων, του ίδιου χρόνου σύναψής τους, καθώς και λόγω του παρεμφερούς χαρακτήρα του αντικειμένου και των όρων των συμβάσεων (αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 77 επ.).

85. Λαμβανομένης υπόψη αυτής της στενής σχέσης, ο διαχωρισμός των συμβάσεων όσον αφορά τη διακοπή της παραγραφής θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, αυθαίρετος. Οι τέσσερις συμβάσεις συνιστούν οικονομικό μόρφωμα, το οποίο χωρίστηκε σε τέσσερις συμβάσεις μόνον επειδή η ίδια η εταιρία είναι διασπασμένη σε θυγατρικές. Ως εκ τούτου, η ρήξη αυτού του δεσμού θα παρέβλεπε τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

[32] Βλ., συναφώς, απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2001, Austria κατά Επιτροπής (C-99/98, EU:C:2001:94, σκέψεις 45 έως 67).

[33] Κανονισμός του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 1974, περί παραγραφής του δικαιώματος διώξεως και εκτελέσεως των αποφάσεων στους τομείς του δικαίου των μεταφορών και του ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 07/001, σ. 241). Βλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2003, CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-213/00, EU:T:2003:76, σκέψεις 484 έως 511) (αναίρεση απορριφθείσα από το Δικαστήριο).

86. Μολονότι το Γενικό Δικαστήριο δεν εξέτασε εάν οι επίμαχες RFI πληρούν το κριτήριο της «αναγκαιότητας» (το οποίο εξήγησα ανωτέρω), από τη δικογραφία προκύπτει σαφώς ότι, εν προκειμένω, οι εν λόγω RFI ήταν πράγματι απαραίτητες, καθόσον είχαν προδήλως σχέση με την πιθανολογούμενη παράνομη κρατική ενίσχυση και ήταν αναγκαίες για την προκαταρκτική έρευνα και, εν τέλει, για την έκδοση της απόφασης ανάκτησης της παράνομης κρατικής ενίσχυσης.

87. Θεωρώ ότι η λύση που προτείνω ανωτέρω απορρέει από την ερμηνεία του κανονισμού 2015/1589 και δεν συνεπάγεται ότι η Επιτροπή έχει λάβει λευκή επιταγή, ούτε θέτει ανέφικτα πρότυπα για τις έρευνες του εν λόγω οργάνου. Δημιουργεί δε μια ισορροπία μεταξύ της προστασίας της ασφάλειας δικαίου και της αποκατάστασης του αποτελεσματικού ανταγωνισμού ως δύο αντικρουόμενων αρχών που κατοχυρώνονται στον εν λόγω κανονισμό (αιτιολογικές σκέψεις 25 και 26).

88. Ως εκ τούτου, το πρώτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.

2. Επί του δευτέρου σκέλους του δευτέρου λόγου αναιρέσεως

89. Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν, κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένα το άρθρο 296 ΣΛΕΕ, καθόσον έκρινε ότι η αιτιολογία της προσβληθείσας απόφασης ήταν επαρκής, μολονότι η απόφαση αυτή δεν εξηγούσε ρητώς τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή απέρριψε τα επιχειρήματα που είχαν προβάλει οι αναιρεσείουσες κατά τη διοικητική διαδικασία, ήτοι ότι είχε παρέλθει η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 17 του κανονισμού 2015/1589.

90. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση αναφέρει ότι αρκεί να παρατεθούν τα πραγματικά περιστατικά και οι νομικές εκτιμήσεις θεμελιώδους σημασίας στο πλαίσιο της απόφασης[34]. Επιπλέον, «δεδομένου ότι οι αυστριακές αρχές και η Ryanair γνώριζαν […] το περιεχόμενο των επιστολών με τις οποίες τους ζητήθηκαν συμπληρωματικές πληροφορίες από την Επιτροπή, η τελευταία, κατά την έννοια του άρθρου 296 ΣΛΕΕ, όφειλε να αναφέρει μόνον τα πραγματικά περιστατικά θεμελιώδους σημασίας στο πλαίσιο της προσβληθείσας απόφασης»[35].

91. Κατ' εμέ, το κρίσιμο ζήτημα είναι κατά πόσον η παραδοχή ότι η αλληλογραφία μεταξύ της Επιτροπής και του αποδέκτη πρέπει να εξετάζεται στο σύνολό της συνάδει με τις αρχές που έχουν καθιερωθεί από τη νομολογία σχετικά με το άρθρο 296 ΣΛΕΕ.

92. Όπως ορθώς επισημαίνεται στη σκέψη 80 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, το Δικαστήριο έχει ήδη διευκρινίσει σαφώς ότι «η αιτιολογία δεν απαιτείται να εξετάζει όλα τα ουσιώδη πραγματικά και νομικά στοιχεία, δεδομένου ότι το ζήτημα κατά πόσον η αιτιολογία μιας αποφάσεως είναι σύμφωνη με τις επιταγές του άρθρου [296 ΣΛΕΕ] πρέπει να κρίνεται όχι μόνο βάσει της διατυπώσεώς της, αλλά και των συμφραζομένων, καθώς και του συνόλου των κανόνων δικαίου που διέπουν το σχετικό θέμα»[36].

[34] Αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (σκέψη 81, και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[35] Αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (σκέψη 83).

[36] Απόφαση της 2ας Απριλίου 1998, Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (C-367/95 P, EU:C:1998:154, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

93. Δεδομένου ότι τα «συμφραζόμενα» περιλαμβάνουν προδήλως και το σύνολο της αλληλογραφίας, το επιχείρημα των αναιρεσειουσών περί εσφαλμένης εφαρμογής της νομολογίας σχετικά με το άρθρο 296 ΣΛΕΕ είναι αβάσιμο εν προκειμένω.

94. Υπενθυμίζεται ότι η διαδικασία ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων κινείται κατά του κράτους μέλους που ευθύνεται για τη χορήγηση της ενισχύσεως και ότι οι ενδιαφερόμενοι (μεταξύ των οποίων και ο αποδέκτης της ενισχύσεως) δεν μπορούν να απαιτήσουν κατ' αντιπαράθεση συζήτηση με την Επιτροπή, όπως αυτή που γίνεται με το εν λόγω κράτος μέλος [37].

95. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να απαντήσει ειδικά στις σχετικές παρατηρήσεις των αναιρεσειουσών.

96. Κατά συνέπεια, το δεύτερο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο και, ως εκ τούτου, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Γ. Επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως, με τον οποίο προβάλλεται παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων κατά την εξέταση του κατά πόσον η Επιτροπή εφάρμοσε νομίμως το κριτήριο του ιδιώτη επιχειρηματία υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς

97. Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν, κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε το σαφές νόημα των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίστηκαν ενώπιόν του κατά την εξέταση του κατά πόσον η Επιτροπή εφάρμοσε νομίμως το λεγόμενο κριτήριο του «ιδιώτη επιχειρηματία υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς», όταν κλήθηκε να αποφανθεί αν οι αναιρεσείουσες απέκτησαν πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με: i) το τέλος ασφαλείας που προβλεπόταν σε συμφωνία παροχής υπηρεσιών αερολιμένα μεταξύ του αερολιμένα και της Ryanair, ii) την εκτίμηση των πρόσθετων λειτουργικών δαπανών που θα μπορούσε να αναμένει ο αερολιμένας (περιθώριο ασφαλείας) και iii) τον συντελεστή πληρότητας που επικαλέστηκε η Επιτροπή κατά τη διενέργεια της εκ των προτέρων εκτίμησης της κερδοφορίας.

98. Πρέπει να εκτιμηθεί εάν τα στοιχεία που προβάλλουν οι αναιρεσείουσες παραμορφώθηκαν ή όχι από το Γενικό Δικαστήριο κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου [38] και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, εάν η παραμόρφωση αυτή είναι τέτοια ώστε να αναιρεί το συμπέρασμα του Γενικού Δικαστηρίου ότι, κατ' ουσίαν, η Επιτροπή βάσισε τη διαπίστωσή της περί ύπαρξης πλεονεκτήματος σε πληροφορίες και στοιχεία επαρκή και αξιόπιστα.

99. Ωστόσο, δεν αρκεί το γεγονός ότι οι αναιρεσείουσες «προσδιόρισαν όλα τα σχετικά σημεία της δικογραφίας που επιτρέπουν στο Δικαστήριο να συμπεράνει ότι υπήρξαν παράνομες παραμορφώσεις», δεδομένου ότι η παραμόρφωση πρέπει να προκύπτει προδήλως από τα στοιχεία της δικογραφίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων [39].

[37] Απόφαση της 11ης Μαρτίου 2020, Επιτροπή κατά Gmina Miasto Gdynia και Port Lotniczy Gdynia Kosakowo (C-56/18 P, EU:C:2020:192, σκέψεις 73 έως 75).

[38] Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2021, Qualcomm και Qualcomm Europe κατά Επιτροπής (C-466/19 P, EU:C:2021:76, σκέψεις 43 και 44).

[39] Αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2016, Ελλάδα κατά Επιτροπής (C-431/14 P, EU:C:2016:145, σκέψη 32), και της 2ας Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας κ.λπ. (C-425/19 P, EU:C:2021:154, σκέψη 52).

1. Επί του τέλους ασφαλείας

100. Οι αναιρεσείουσες παραπέμπουν στα επιχειρήματα που προέβαλαν πρωτοδίκως (κατά τα οποία το τέλος ασφαλείας τιμολογήθηκε και καταβλήθηκε από τη Ryanair) και υποστηρίζουν ότι από τα αποδεικτικά στοιχεία του φακέλου προκύπτει τόσο ότι η Ryanair υπείχε συμβατική υποχρέωση να καταβάλει το τέλος ασφαλείας όσο και ότι πράγματι το κατέβαλε σύμφωνα με την υποχρέωση αυτή. Διατείνονται δε ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε δεόντως υπόψη τα αποδεικτικά στοιχεία που είχε στη διάθεσή του.

101. Καταρχάς, στις επίμαχες σκέψεις της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης (σκέψεις 331 και 332), το Γενικό Δικαστήριο ουδόλως ανέφερε ότι το τέλος αυτό δεν μετακυλίστηκε από τον αερολιμένα στη Ryanair. Απλώς και μόνο ανέφερε ότι το εν λόγω τέλος επεστράφη στη Ryanair.

102. Εντούτοις, ακόμη και αν αποδεικνυόταν ότι από τα αποδεικτικά στοιχεία που επικαλείται η Ryanair προκύπτει προδήλως ότι όντως αυτή κατέβαλε το εν λόγω τέλος ασφαλείας στον αερολιμένα (περίσταση που δεν συντρέχει) –κάτι το οποίο, εν πάση περιπτώσει, το Γενικό Δικαστήριο δεν αμφισβήτησε στις προαναφερθείσες σκέψεις–, τούτο δεν θα αποδείκνυε κατ' ανάγκην ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία όπως ισχυρίζονται οι αναιρεσείουσες εν προκειμένω και ότι εσφαλμένα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή μπορούσε να θεωρήσει –χωρίς να υποπέσει σε πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως– ότι το εν λόγω τέλος αποτελούσε πρόσθετο κόστος για τον αερολιμένα για τους σκοπούς της ανάλυσης αποδοτικότητας των συμβάσεων του 2006.

103. Πράγματι, το Γενικό Δικαστήριο βάσισε το συμπέρασμά του στις εξηγήσεις της Επιτροπής, κατά τις οποίες οι αυστριακές αρχές επιβεβαίωσαν σε δύο περιπτώσεις ότι το τέλος ασφαλείας επεστράφη τελικά στη Ryanair.

104. Στη σκέψη 332 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, το Γενικό Δικαστήριο απλώς επισημαίνει συναφώς ότι η Επιτροπή αναζήτησε με επιμέλεια, από το οικείο κράτος μέλος, σχετικές πληροφορίες, οι οποίες επέτρεψαν στο Γενικό Δικαστήριο να διαπιστώσει εάν το τέλος ασφαλείας είχε πράγματι επιστραφεί στη Ryanair.

105. Φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή είχε εκπληρώσει την υποχρέωσή της να διενεργήσει επιμελή και αμερόληπτη εξέταση και ότι έπρεπε να βασιστεί στις πληροφορίες που παρέσχε η Αυστρία και να θεωρήσει ότι το τέλος ασφαλείας αποτελούσε πρόσθετο κόστος για τον αερολιμένα κατά την ανάλυση αποδοτικότητας των συμβάσεων του 2006.

106. Εξάλλου, ακόμη και αν προβαλλόταν το επιχείρημα ότι, ελλείψει συγκεκριμένων προσκομισθέντων από την Επιτροπή αποδεικτικών στοιχείων, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να αποδώσει τέτοια βαρύτητα στους ισχυρισμούς της Επιτροπής (περίπτωση που δεν συντρέχει), τούτο δεν θα ισοδυναμούσε, εν πάση περιπτώσει, με παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου[40].

107. Αρκεί η επισήμανση ότι δεν ήταν αδύνατο για τις αναιρεσείουσες να αποδείξουν ότι το τέλος ασφαλείας δεν επεστράφη στη Ryanair, δεδομένου ότι τούτο θα μπορούσε να είχε αποδειχθεί βάσει ανάλυσης των λογιστικών καταστάσεων της Ryanair.

[40] Η οποία υπενθυμίζεται στο σημείο 99 των παρουσών προτάσεων.

2. Επί του περιθωρίου ασφαλείας

108. Όσον αφορά το περιθώριο ασφαλείας που προσέθεσαν οι αυστριακές αρχές στις αξίες που χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για τον υπολογισμό των πρόσθετων λειτουργικών δαπανών που ασκούσαν επιρροή στην ανάλυση αποδοτικότητας των συμβάσεων του 2002, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η έκθεση του οικονομικού τους συμβούλου, ήτοι της Oxera, για το 2018 δείχνει ότι οι εκτιμήσεις της Επιτροπής για τις πρόσθετες δαπάνες ήταν ανεξήγητα υψηλές και ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία αγνοώντας ή μη λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την εν λόγω έκθεση (στις σκέψεις 301 και 302 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης).

109. Είναι αληθές ότι στις σκέψεις 301 και 302 που προσβάλλονται από τις αναιρεσείουσες δεν μνημονεύεται η έκθεση της Oxera για το 2018.

110. Εντούτοις, εξ αυτού δεν συνάγεται αυτοδικαίως ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε το έγγραφο αυτό. Αντιθέτως, φρονώ ότι, με την επιχειρηματολογία τους, οι αναιρεσείουσες επιδιώκουν στην πραγματικότητα να αμφισβητήσουν τη βαρύτητα που απέδωσε το Γενικό Δικαστήριο στα επιχειρήματα της Επιτροπής, εν αντιθέσει με τα δικά τους επιχειρήματα. Ωστόσο, τούτο ισοδυναμεί με αίτημα των αναιρεσειουσών να γίνει νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων, κάτι που θα ήταν απαράδεκτο στο πλαίσιο της αναιρέσεως.

111. Επιπροσθέτως, τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών στηρίζονται σε επιλεκτική ανάγνωση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης. Στις σκέψεις 288 επ. της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης διατυπώνεται η εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου επί του ευρύτερου επιχειρήματος που προέβαλαν οι αναιρεσείουσες πρωτοδίκως περί υπερεκτιμήσεως των πρόσθετων δαπανών που σχετίζονται με τις συμβάσεις του 2002 (το περιθώριο ασφαλείας αποτελεί μέρος των εν λόγω πρόσθετων λειτουργικών δαπανών). Ειδικότερα, στις σκέψεις 289 και 296 το Γενικό Δικαστήριο μνημονεύει την έκθεση της Oxera για το 2018. Κατά συνέπεια, το επιχείρημα των αναιρεσειουσών κατά το οποίο στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν έγινε καμία αναφορά στην εν λόγω έκθεση είναι σαφώς εσφαλμένο και ο ισχυρισμός τους ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη την έκθεση αυτή είναι αβάσιμος.

112. Αρκεί η επισήμανση ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε επαρκείς τις εξηγήσεις της Επιτροπής προκειμένου να απορρίψει την προβαλλόμενη υπερεκτίμηση των πρόσθετων λειτουργικών δαπανών (συμπεριλαμβανομένου του περιθωρίου ασφαλείας), χωρίς να χρειαστεί να μνημονεύσει ρητώς την έκθεση της Oxera για το 2018 σε σχέση με κάθε ισχυρισμό που προέβαλαν οι αναιρεσείουσες στο πλαίσιο αυτό. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο δεν παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία.

3. Επί του συντελεστή πληρότητας

113. Ο συντελεστής πληρότητας ήταν σχετικός με την εκ των προτέρων ανάλυση αποδοτικότητας όσον αφορά τις συμβάσεις του 2002. Στην προσβληθείσα απόφαση χρησιμοποιήθηκε συντελεστής πληρότητας 70 %, τον οποίο οι αναιρεσείουσες θεωρούν πολύ χαμηλό. Ισχυρίζονται ότι: i) στην ASA του 2002 ετέθη στόχος για συντελεστή πληρότητας 76 %· ii) η Επιτροπή χρησιμοποίησε υψηλότερο συντελεστή πληρότητας 85 % στην ανάλυση των συμβάσεων του 2006· iii) η προσβληθείσα απόφαση απέδειξε ότι ο αερολιμένας λειτούργησε με πολιτικά αεροσκάφη αμέσως μετά την ίδρυσή του το 1915 και, ως εκ τούτου, είχε συγκεντρώσει «πείρα πολλών δεκαετιών στην πολιτική αεροπορία»· και iv) η έκθεση της Oxera για το 2018

έδειξε ότι ο στόχος για συντελεστή πληρότητας 76 %, αν και ελαφρώς χαμηλότερος αυτού, προσέγγιζε τον συντελεστή πληρότητας που επιτυγχάνει η Ryanair στο σύνολο του δικτύου της, ο οποίος ανέρχεται περίπου στο 80 %. Οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Γενικό Δικαστήριο ότι αγνόησε ή δεν έλαβε δεόντως υπόψη τα αποδεικτικά στοιχεία, ενώ υιοθέτησε άκριτα τους ισχυρισμούς της Επιτροπής.

114. Κατά τη γνώμη μου, τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών πρέπει να απορριφθούν για λόγους ανάλογους με εκείνους που ανέφερα σχετικά με το περιθώριο ασφαλείας ανωτέρω.

115. Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η ASA του 2002 είχε στόχο για συντελεστή πληρότητας 76 % –όπως ακριβώς υποστηρίζουν οι αναιρεσείουσες στο πλαίσιο του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως– και ότι η Επιτροπή χρησιμοποίησε το 70 % στην προσβληθείσα απόφαση, χωρίς να υποπέσει σε πρόδηλο σφάλμα εκτίμησης, δεδομένου ότι ο αερολιμένας δεν είχε, κατά τον χρόνο εκείνο, εμπειρία με αεροπορικές εταιρίες χαμηλού κόστους και ότι οι εταιρίες αυτές ήταν τότε λιγότερο καταξιωμένες από ό,τι σήμερα.

116. Το γεγονός ότι ο αερολιμένας λειτουργούσε από το 1915 και, ως εκ τούτου, είχε συγκεντρώσει «πείρα στην πολιτική αεροπορία» δεν αίρει το γεγονός ότι δεν είχε καμία εμπειρία με τη Ryanair ή άλλες αεροπορικές εταιρίες χαμηλού κόστους κατά τον χρόνο σύναψης των συμβάσεων του 2002. Πράγματι, τούτο δεν αμφισβητείται από τις αναιρεσείουσες.

117. Ως εκ τούτου, το επιχείρημα των αναιρεσειουσών ότι το Γενικό Δικαστήριο αγνόησε ή δεν έλαβε δεόντως υπόψη τα αποδεικτικά στοιχεία που είχε στη διάθεσή του πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο. Οι αναιρεσείουσες μπορεί να διαφωνούν με την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων από το Γενικό Δικαστήριο, τούτο όμως δεν σημαίνει ότι αυτό παραμόρφωσε τα επίμαχα αποδεικτικά στοιχεία.

4. Συμπέρασμα επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως

118. Οι αναιρεσείουσες δεν απέδειξαν ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία, πολλώ δε μάλλον ότι οι παραμορφώσεις αυτές είναι προφανείς. Ως εκ τούτου, ο τρίτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Δ. Επί του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, με τον οποίο προβάλλεται νομικό σφάλμα όσον αφορά το ποσό της προς ανάκτηση ενίσχυσης

119. Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν, κατ' ουσίαν, ότι είναι εσφαλμένη η κρίση του Γενικού Δικαστηρίου κατά την οποία τόσο η ύπαρξη όσο και το ύψος της ενίσχυσης έπρεπε να εκτιμηθούν αποκλειστικά βάσει των εκ των προτέρων δεδομένων. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο παρέλειψε να εξετάσει τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών κατά τα οποία έπρεπε να γίνουν διορθώσεις στα εκ των προτέρων δεδομένα όσον αφορά «παράγοντες που βρίσκονται άμεσα υπό τον έλεγχο του χορηγούντος». Αντ' αυτού, έκανε λόγο μόνο για «εντελώς τυχαίες» εξελίξεις. Οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι το Γενικό Δικαστήριο παρερμήνευσε τη νομολογία (η οποία ουδόλως εμποδίζει την Επιτροπή να προβεί σε τέτοιες διορθώσεις). Υποστηρίζουν, τέλος, ότι το σφάλμα του Γενικού Δικαστηρίου οφείλεται σε σύγχυση μεταξύ των εννοιών της «χορήγησης» και της «καταβολής» της ενίσχυσης.

120. Προκύπτει ότι οι αναιρεσείουσες αμφισβητούν εν τοις πράγμασι τη θεμελίωση του κριτηρίου του ιδιώτη επιχειρηματία υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς, ήτοι το ερώτημα τι θα έκανε ένας συνετός ιδιώτης επιχειρηματίας σε συνθήκες οικονομίας της αγοράς κατά τον χρόνο σύναψης των συμβάσεων.

121. Το επιχείρημα των αναιρεσειουσών φαίνεται αλυσιτελές. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε σαφώς ότι, όσον αφορά την εφαρμογή του κριτηρίου του ιδιώτη επιχειρηματία, «κρίσιμα είναι μόνον τα στοιχεία που είναι διαθέσιμα και οι εξελίξεις που ήταν δυνατόν να προβλεφθούν κατά τον χρόνο λήψεως της αποφάσεως για το επίμαχο μέτρο» [41].

122. Ως εκ τούτου, «στοιχεία μεταγενέστερα του χρόνου λήψεως του επίμαχου μέτρου δεν επιτρέπεται να λαμβάνονται υπόψη για την εφαρμογή του κριτηρίου του ιδιώτη επιχειρηματία» [42].

123. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, λαμβανομένης υπόψη της ανωτέρω νομολογίας, η επιχειρηματολογία με την οποία ο αναιρεσείων αμφισβητεί τη βασιμότητα της κρίσης του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την εκτίμηση της προς ανάκτηση ενίσχυσης είναι *αλυσιτελής*, καθόσον στηρίζεται στη συνεκτίμηση γεγονότων μεταγενέστερων της χορήγησης των επίμαχων μέτρων [43].

124. Συναφώς, φρονώ επίσης ότι, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν οι αναιρεσείουσες, από τη διατύπωση της ανωτέρω σκέψης της απόφασης Λάρκο κατά Επιτροπής προκύπτει σαφώς ότι αφορά τόσο την ύπαρξη ενίσχυσης όσο και το ποσό της προς ανάκτηση ενίσχυσης.

125. Όπως επισήμανε η Επιτροπή, τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών καθιστούν ασαφή τη διάκριση μεταξύ των δύο προαναφερθέντων τύπων καταστάσεων και δημιουργούν ορισμένη σύγχυση στην αίτηση αναιρέσεώς τους. Εν πάση περιπτώσει, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο εκτίμησε ορθά και τις δύο περιπτώσεις στις οποίες αναφέρονται οι αναιρεσείουσες («αμοιβές για υπηρεσίες μάρκετινγκ που πράγματι καταβλήθηκαν στη Ryanair ή στην LV και στην AMS κατά τη διάρκεια της σχετικής περιόδου» και «προσαρμογές βάσει άλλων εκ των υστέρων στοιχείων εσόδων και κόστους που κατέδειξαν σαφή υπερεκτίμηση του κόστους»).

126. Καταρχάς, το Γενικό Δικαστήριο τηρεί τις αρχές του κριτηρίου του ιδιώτη επιχειρηματία σε συνθήκες οικονομίας της αγοράς και εκθέτει, μεταξύ άλλων στη σκέψη 419 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, ότι τόσο η ύπαρξη όσο και το ύψος της ενίσχυσης πρέπει να εκτιμηθούν υπό το πρίσμα της κατάστασης που επικρατούσε κατά τον χρόνο χορήγησής της. Αναφερόμενο στην αρχή αυτή, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό των αναιρεσειουσών ότι η Επιτροπή όφειλε να «διορθώσει» τις δαπάνες λειτουργίας του αερολιμένα βάσει εκ των υστέρων αποδεικτικών στοιχείων κατά τον υπολογισμό του ποσού της ενίσχυσης, όπως διευκρινίζεται στις σκέψεις 427 έως 429 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

127. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε ορθώς την απόφαση Λάρκο κατά Επιτροπής.

128. Η αναφορά των αναιρεσειουσών σε «σφάλματα» είναι παραπλανητική, δεδομένου ότι αφορούν πληροφορίες που δεν ήταν διαθέσιμες κατά τον χρόνο χορήγησης της ενίσχυσης (με σκοπό τη διόρθωση των λειτουργικών δαπανών του 2002 βάσει στοιχείων του συστήματος

41 Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Λάρκο κατά Επιτροπής (C-244/18 P, EU:C:2020:238, σκέψη 31. Βλ., επίσης, σκέψεις 28 έως 30) (στο εξής: απόφαση στην υπόθεση Λάρκο κατά Επιτροπής).

42 Απόφαση στην υπόθεση Λάρκο κατά Επιτροπής (σκέψη 32).

43 Απόφαση στην υπόθεση Λάρκο κατά Επιτροπής (σκέψη 113).

λογιστικού κόστους του 2005, ενώ το σύστημα αυτό δεν ήταν καν διαθέσιμο στον αερολιμένα νωρίτερα). Από την άποψη της εκ των προτέρων πληροφόρησης, είναι όλως εσφαλμένο να γίνεται αναφορά «σφαλμάτων» όταν αναφερόμαστε σε εκ των υστέρων πληροφόρηση. Προκύπτει, περαιτέρω, ότι ο ισχυρισμός των αναιρεσειουσών ότι μια τέτοια «διόρθωση» θα πρέπει να γίνει εάν το «σφάλμα» αφορά τα δεδομένα του χορηγού της ενίσχυσης δεν ασκεί επιρροή και είναι, εν πάση περιπτώσει, αλυσιτελής.

129. Συμμερίζομαι την άποψη της Επιτροπής ότι, εάν γινόταν δεκτή η επιχειρηματολογία των αναιρεσειουσών, το ποσό της ενίσχυσης θα μπορούσε να «διορθωθεί» βάσει εκ των υστέρων στοιχείων και σε βάρος του αποδέκτη της ενίσχυσης. Συναφώς, στη σκέψη 421 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, το Γενικό Δικαστήριο παρέθεσε απλώς ορισμένα παραδείγματα τυχαίων εξελίξεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μεταβολή του ύψους της ενίσχυσης, πλην όμως δεν διατύπωσε την απαίτηση οι εξελίξεις αυτές να βρίσκονται εκτός του ελέγχου του χορηγού της ενίσχυσης.

130. Δεύτερον, αντιθέτως προς όσα ισχυρίζονται οι αναιρεσείουσες, το Γενικό Δικαστήριο εκτίμησε ορθώς την κατάσταση κατά την οποία η Αυστρία μπορούσε να τροποποιήσει την προς ανάκτηση ενίσχυση όσον αφορά τις πληρωμές προς τον αποδέκτη της ενίσχυσης οι οποίες δεν είχαν όντως πραγματοποιηθεί. Όπως επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 422 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, κατά τη διαδικασία έρευνας της Επιτροπής η Αυστρία είχε υποστηρίξει ότι συγκεκριμένη σύμβαση η οποία προέβλεπε ενίσχυση στην πραγματικότητα δεν είχε τεθεί σε ισχύ, διότι είχε αντικατασταθεί από έτερη σύμβαση. Ωστόσο, η Αυστρία δεν προσκόμισε αποδεικτικά στοιχεία προς στήριξη του εν λόγω ισχυρισμού. Συνακόλουθα, η Επιτροπή συμπεριέλαβε την επίμαχη συμφωνία στον υπολογισμό του ποσού της ενίσχυσης, αλλά επέτρεψε στην Αυστρία να προσαρμόσει το ποσό της προς ανάκτηση ενίσχυσης σε μεταγενέστερο στάδιο, με την επιφύλαξη των αποδεικτικών στοιχείων που θα προσκόμιζε η Αυστρία. Τούτο εξηγείται στις σκέψεις 422 και 426 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οποιαδήποτε τέτοια προσαρμογή πρέπει να βασίζεται σε στοιχεία που υπήρχαν κατά τον χρόνο σύναψης των επίμαχων συμβάσεων.

131. Υπογραμμίζεται ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι «καμία διάταξη του δικαίου [της Ένωσης] δεν απαιτεί από την Επιτροπή, όταν διατάσσει την ανάκτηση ενισχύσεως κηρυχθείσας ασύμβατης προς την κοινή αγορά, να καθορίζει το ακριβές ύψος της ενισχύσεως που πρέπει να ανακτηθεί. Αρκεί η απόφαση της Επιτροπής να περιέχει στοιχεία βάσει των οποίων ο αποδέκτης της να μπορεί να καθορίσει ο ίδιος, χωρίς υπερβολικές δυσχέρειες, το ύψος αυτό» [44].

132. Την αρχή αυτή υπενθύμισε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 415 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης και εφάρμοσε στην υπό κρίση υπόθεση στις σκέψεις 422 έως 426 της απόφασης αυτής.

133. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι τόσο η υπόθεση Λάρκο όσο και η υπόθεση Freistaat Thüringen [45], τις οποίες επικαλέστηκε το Γενικό Δικαστήριο (και η Επιτροπή στην προσβληθείσα απόφαση), αφορούσαν εγγυήσεις και ότι οι αποφάσεις αυτές δεν περιλαμβάνουν την αρχή ότι όχι μόνο η ύπαρξη ενίσχυσης, αλλά και το ύψος της ενίσχυσης αυτής πρέπει να εκτιμώνται υπό το πρίσμα της κατάστασης που επικρατούσε κατά τον χρόνο χορήγησής της. Τούτο φέρεται να ευνοεί την Επιτροπή, δεδομένου ότι οι εγγυήσεις είναι ίσως το μόνο είδος μέτρου ενίσχυσης όπου

[44] Βλ. απόφαση της 20ής Μαρτίου 2014, Rousse Industry κατά Επιτροπής (C-271/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:175, σκέψη 77). Βλ., επίσης, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2007, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-441/06, EU:C:2007:616, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[45] Αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (σκέψη 419), στην οποία μνημονεύεται η απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2005, Freistaat Thüringen κατά Επιτροπής (T-318/00, EU:T:2005:363, σκέψη 125), καθώς και η απόφαση στην υπόθεση Λάρκο κατά Επιτροπής (σκέψη 113).

η διάκριση μεταξύ χορήγησης και καταβολής είναι λιγότερο σαφής. Και τούτο, διότι δεν απαιτείται ενεργός παροχή κεφαλαίων ή υπηρεσιών από τον εγγυητή μετά τη χορήγηση της εγγύησης και κατά τη διάρκεια ισχύος της εγγύησης.

134. Πρώτον, τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών δεν ευσταθούν. Από τη σκέψη 113 της απόφασης στην υπόθεση Λάρκο κατά Επιτροπής προκύπτει ότι αυτή αφορά τόσο την ύπαρξη της ενίσχυσης όσο και το ποσό της προς ανάκτηση ενίσχυσης.

135. Δεύτερον, δεν θεωρώ ότι η περίσταση του σημείου 133 των παρουσών προτάσεων αρκεί αφ' εαυτής για να μην εφαρμοστεί η εν λόγω νομολογία στην υπό κρίση υπόθεση [46].

136. Πράγματι, οι ενισχύσεις στην υπό κρίση υπόθεση δεν συνιστούσαν απλές «καθαρές» μεταφορές χρηματικών ποσών χωρίς αντάλλαγμα, το ύψος των οποίων θα μπορούσε να προσδιοριστεί άμεσα. Αντιθέτως, συνιστούσαν διάφορες περίπλοκες συμβατικές ρυθμίσεις με τις οποίες ο αερολιμένας (και επομένως οι δημόσιες αρχές) δέχονταν να επιβαρυνθούν με δαπάνες – τις οποίες ένας επιχειρηματίας υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς δεν θα δεχόταν να αναλάβει– καθότι «υπερχρεώνονταν» για τις υπηρεσίες που λάμβαναν ή παραιτούνταν από οφειλόμενες χρεώσεις (ή αμοιβές).

137. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι η Επιτροπή ορθώς έκρινε ότι τα ποσά αυτά έπρεπε να υπολογιστούν, όπως επισήμανε στην αιτιολογική σκέψη 563 της προσβληθείσας απόφασης, «βάσει του αρνητικού μέρους της προβλεπόμενης αυξητικής ροής (έσοδα μείον κόστος) κατά τον χρόνο ολοκλήρωσης της συναλλαγής».

138. Πράγματι, ακριβώς εκείνη τη στιγμή οριστικοποιήθηκε η δέσμευση κρατικών πόρων στην προκειμένη περίπτωση, η οποία πρέπει, επομένως, να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό του πλεονεκτήματος που απήλαυσαν οι αναιρεσείουσες και, εν τέλει, του ποσού της προς ανάκτηση ενίσχυσης.

139. Όπως προκύπτει από το σύνολο των προεκτεθέντων, ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής.

140. Τέλος, ακόμη και εάν το Δικαστήριο αποφασίσει να μην υιοθετήσει την εκτιθέμενη στις προτάσεις μου ανάλυση κατά την οποία ο υπό εξέταση λόγος αναιρέσεως είναι αλυσιτελής, φρονώ ότι ο λόγος αυτός θα πρέπει εν πάση περιπτώσει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

141. Πράγματι, μολονότι θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η χρησιμοποιούμενη στις επίμαχες σκέψεις της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης ορολογία ενίοτε παρουσιάζει διακυμάνσεις, από τη συνολική ανάγνωση της απόφασης αυτής είναι σαφές, κατά τη γνώμη μου, ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έθεσε εν αμφιβόλω το στοιχείο ότι η υποχρέωση ανάκτησης των παρανόμως καταβληθεισών ενισχύσεων αποσκοπεί στην αποκατάσταση της κατάστασης που επικρατούσε πριν από την καταβολή τους, προκειμένου να εξαλειφθεί η στρέβλωση του ανταγωνισμού που προκλήθηκε από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα το οποίο αποκτήθηκε με την παράνομη ενίσχυση [47].

[46] Βλ. τη νομολογία που μνημονεύεται στην απόφαση στην υπόθεση Λάρκο κατά Επιτροπής (σκέψεις 28 έως 32).

[47] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15ης Σεπτεμβρίου 2022, Fossil (Gibraltar) (C-705/20, EU:C:2022:680, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), καθώς και της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar (C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 131 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

142. Εξάλλου, η διάκριση που επιδιώκουν οι αναιρεσείουσες να κάνουν μεταξύ της χορήγησης της ενίσχυσης και της καταβολής της φαίνεται τουλάχιστον αδύναμη, όταν δεν πρόκειται για καθεστώς ενισχύσεων αλλά για ατομική ενίσχυση.

143. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής και, εν πάση περιπτώσει, ως αβάσιμος.

144. Δεδομένου ότι όλοι οι λόγοι αναιρέσεως είναι αβάσιμοι, η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

IV. Πρόταση

145. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και να καταδικάσει τις αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα.